

Agata Stępień

GRZEBANIE ZMARŁYCH W ŚWIETLE KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

WPROWADZENIE

Większość ważnych wydarzeń w życiu katolika znajduje swoje odniesienie w sakramentach lub obrzędach liturgicznych. Gdy rodzi się dziecko, rodzice zanoszą je do kościoła, aby je ochrzcić, z okazji urodzin i rocznic zamawiamy Msze święte w intencji jubilatów. Pary chcące spędzić ze sobą życie, udzielają sobie sakramentu małżeństwa w asyście kapłana. Walczący z różnorodnymi schorzeniami przyjmują sakrament namaszczenia chorych. Kiedy zaś odchodzimy z tego świata, ci którzy zostają, dokonują pochówku ciała.

Można wskazywać na wiele okoliczności przemawiających za koniecznością pogrzebania ciała zmarłego. Z pewnością nasuwają się tutaj w pierwszej kolejności względy moralne, kulturowe czy sanitarne. Na całym świecie istnieje wiele tradycji pogrzebowych, nie rzadko bardzo od siebie odmiennych. Materię tę reguluje także prawo świeckie i kanoniczne. W obu porządkach prawnych znajdujemy stosowne przepisy, choć ustawodawcy inaczej rozkładają nacisk na kwestie związane z pogrzebem. W niniejszym opracowaniu analizie poddane zostaną regulacje prawne dotyczące grzebania zmarłych ujęte w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹

AGATA STĘPIEŃ – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin, Polska; e-mail: stepiena@onet.pl; <https://orcid.org/0000-0003-3142-8205>

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*

1. ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE

Pogrzeb nie należy do sakramentów, których z zasady nie udziela się zmarłym, jest jednak ważnym obrzędem liturgicznym. H. Zimoń definiuje go jako „zespół czynności towarzyszących złożeniu do grobu lub kremacji zwłok ludzki, do których zobowiązane są osoby prywatne i instytucje społeczne religijne i państwowe, stosownie do tradycji kulturowych, przekonań religijnych i światopoglądowych oraz przepisów prawnych” [Zimoń 2011, 983]. Definicja ta uwzględnia zarówno pogrzeby świeckie, jak i wyznaniowe. Jak w niej wskazano, na pogrzeb składa się więcej czynności, niż tylko samo złożenie do grobu ciała ludzkiego.

Odnośnie do pogrzebu kościelnego wskazuje się, iż może on występować w trzech formach, wyróżnionych ze względu na liczbę stacji składających się obrzędy pogrzebowe. Stacje te zaś wyodrębnione zostały na podstawie kryterium miejsca, w którym się odbywają. Mogą one mieć miejsce odpowiednio: w domu zmarłego, w kościele i na cmentarzu. Księgi liturgiczne zawierające obrzędy pogrzebowe opisują szczegółowo przebieg tych stacji i związane z nimi rytuały².

Pogrzeb ma szczególne znaczenie dla chrześcijanina. „Po chwalebny m martwychwstaniu Chrystusa śmierć ludzka nabrała nowego wymiaru. Stała się paschalnym przejściem do życia wiecznego z Chrystusem” [Nitecki 1997, 95]. Paschalny charakter pogrzebu podkreślono w konstytucji o Liturgii świętej *Sacrosanctum concilium*³. „Dzień śmierci jest dla chrześcijanina dopełnieniem nowych narodzin rozpoczętych kiedyś na chrzcie świętym [...]. Pogrzeb stanowi [...] jedną z form duchowej pomocy zmarłym, będąc jednocześnie pociechą dla żywych, płynącą z nadziei w nowe życie” [Janczewski 2000, 123]. Choć więc powszechnie pogrzeb wywołuje raczej smutne skojarzenia, to w rzeczywistości Kościoła odkrywamy także

promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

² Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2014, s. 9-13.

³ *Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio de Sacra liturgia Sacrosanctum Concilium* (04.12.1963), AAS 56 (1964), s. 97-134; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2012, s. 48-78. Obrzęd pogrzebowy powinien jaśniej wyrażać paschalny charakter śmierci chrześcijanina i lepiej odpowiadać warunkom i tradycjom poszczególnych regionów, również co do barwy liturgicznej (nr 81).

radosny wymiar tej uroczystości, pozwalającej dostrzec i zgłębić perspektywę życia wiecznego.

Tak ważne wydarzenie nie mogło obyć się bez regulacji prawnej. W KPK/83 poświęcono mu osobny tytuł (III) w II części księgi IV, regulującej uświęcające zadania Kościoła. Lokalizacja ta nie jest przypadkowa. Troska zarówno o ciało, jak i o duszę zmarłego nosi w sobie cechy uszlachetniające i uświęcające wiernego. Zadbanie o kościelny pogrzeb dla zmarłego, jako jeden z czynków miłosierdzia względem ciała, pozytywnie wpływa na podejmujących się tego zadania. Oczywiście, oprócz regulacji kodeksowej mamy także inne akty regulujące tę kwestię. Przede wszystkim wskazuje się tutaj na instrukcję Kongregacji Nauki Wiary *Ad resurgendum cum Christo* dotyczącą pochówku ciał zmarłych oraz przechowywania prochów w przypadku kremacji z 15 sierpnia 2016 r. oraz instrukcję liturgiczno-duszpasterską Episkopatu Polski o pogrzebie i modlitwach za zmarłych z 5 maja 1978 r.

2. PRAWO DO POGRZEBU

Zgodnie z kan. 1176 § 1 KPK/83 każdy wierny zmarły ma prawo do pogrzebu kościelnego, z zachowaniem przepisów prawa. Należy jednak już na wstępie zaznaczyć, że nie jest to prawo absolutne i podlega ono ograniczeniom. Jeżeli jednak brak jest przeciwwskazań, wiernemu należy jest stosowny pogrzeb. Ustawodawca podkreślił znaczenie prawa do pogrzebu w sposób szczególny w kan. 1181, w którym w kontekście ofiar składanych z okazji pogrzebu zastrzeżono, iż na pogrzebach nie można faworyzować osób i nie wolno z racji ubóstwa odmawiać należnego pochówku. Dostrzec więc można, iż każdy wierny, za wyjątkiem jedynie tych, którym pogrzebu zgodnie z przepisami prawa należy odmówić, ma prawo do pochowania w sposób godny, niezależnie od statusu materialnego, społecznego, itp.

Pewne wątpliwości budzi kwestia możliwości rezygnacji przez wiernych z pogrzebu kościelnego. Choć ustawodawca pozostawił pewien zakres swobody wiernym w zakresie pogrzebu, o którym to mowa będzie w dalszej części niniejszej pracy, to w doktrynie wskazuje się, że prawo do pogrzebu jako prawo publiczne nie może podlegać ograniczeniom z uwagi jedynie na wolę dysponenta. „Według niektórych kanonistów wierni nie mogą zrzec się prawa do pogrzebu kościelnego, ani też ograniczyć obrzędów pogrzebo-

wych. Pogrzeb taki nie jest bowiem sprawą prywatną, należy do uprawnień kościelnego prawa publicznego, które nie może być uzależniane od woli osób prywatnych. Stąd też, gdyby ktoś testamentem lub też w inny sposób zarządził, by jego ciało zostało pochowane bez obrzędów liturgicznych, lub z zachowaniem tylko niektórych, rozwiązanie takie nie powinno być uwzględniane. Podobnych zastrzeżeń nie mogą wydawać krewni lub spadkobiercy zmarłego” [Janczewski 2000, 124-25]. Wydaje się mało prawdopodobne, by osoba uprawniona do pogrzebu kościelnego, pozostająca w złączeniu z Kościołem, dobrowolnie zrezygnowała ze swojego prawa do pochówku zgodnego z przepisami prawa. Zwykle za decyzją taką stać będą okoliczności stanowiące wyraz sprzeciwu wobec wiary, które same w sobie powodować będą konieczność odmowy pogrzebu kościelnego. Z pewnością mogą jednak zaistnieć także sytuacje, w których wierny z innych względów chciałby zrzec się takiego prawa. Kwestią sporną pozostaje, czy będzie miał on taką możliwość.

Zgodnie z kan. 1176 § 2 KPK/83 pogrzeb powinien być odprawiony z zachowaniem przepisów liturgicznych, gdyż zadaniem Kościoła jest w tym wypadku wypraszenie duchowej pomocy zmarłemu. Przede wszystkim w paragrafie tym podkreślono, jaką funkcję spełnia pochówek zmarłego. Ma on stanowić okazanie szacunku ciału, a zarazem ma nieść żywym pociechę nadziei. W świetle prawa polskiego zwłoki ludzkie są rzeczą. Dla wiernych są jednak one czymś więcej, „Kościół czci ciało, gdyż było ono świątynią Ducha Świętego” [Pawluk 2010, 399]. Mimo, iż ciało nie stanowi przedmiotu czci samego w sobie, to z uwagi na to, że było ono „mieszkaniem” Ducha Świętego, należy je traktować z należnym szacunkiem. Stąd też znieważenie zwłok czy zbezczeszczenie miejsca świętego przeznaczanego do pochówku budzi szczególne zgorszenie, iż niekiedy nie godzi się w danym miejscu sprawować kultu bez wcześniejszego obrzędu pokutnego [Nafalska 2016, 267].

Ustawodawca zaleca jako podstawową formę pogrzebu, grzebanie ciała, czyli inhumację. Zgodnie z prawem polskim złożenie ciała może mieć miejsce w „grobach ziemnych, w grobach murowanych lub katakumbach”⁴. Grzebanie zwłok w całości jest „[...] najbardziej odpowiednią formą wyra-

⁴ Art. 12 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych, Dz. U. z 2020 r., poz. 1947.

żenia wiary i nadziei w zmartwychwstanie ciała”⁵. Dopuszcza jednak możliwość pochówku prochów po kremacji zwłok, jednak jest to obwarowane koniecznością ustalenia motywacji, jaką kierowano się przy wyborze tej formy. Kościół nie zakazuje wyboru kremacji z przyczyn „[...] typu higienicznego, ekonomicznego lub społecznego [...]”⁶, np. w sytuacjach, gdy na cmentarzu przynależącym do parafii brak jest już miejsca na pochówki w grobie czy katakumbach a jedyną opcją pozostaje kolumbarium. Kongregacja Nauki Wiary wskazuje, że „[...] kremacja zwłok nie dotyka duszy i nie uniemożliwia boskiej wszechmocy wskrzeszenia ciała”⁷, stąd też brak jest podstaw do kategorycznej odmowy takiego pochówku. Jednak należy wyraźnie zaznaczyć, że podstawową formą powinno być właśnie grzebanie ciała, stąd też, jeżeli tylko jest taka możliwość, nie powinno odchodzić się od formy tradycyjnej, złożenia niespalonego ciała do grobu.

Nie ulega wątpliwości, że pogrzeb kościelny należy zapewnić osobie zmarłej, która była za życia wiernym Kościoła katolickiego. W KPK/83 zostały jednak dopuszczone także sytuacje, w których obrzęd ten znajduje zastosowanie do innych osób. Wskazuje na to kan. 1183, w którym wymieniono, jakie podmioty i w jakich okolicznościach mają prawo do pogrzebu kościelnego. W § 1 wiernych zrównano w tej materii z katechumenami. Jak wskazuje A. Chciałowska „[...] wyraźne pragnienie przyjęcia sakramentu chrztu, które winno być połączone z żalem za grzechy i miłością, gwarantuje zbawienie wszystkim tym, którzy umierają przed przyjęciem tegoż sakramentu. W związku z tym prawdziwa intencja przyjęcia chrztu, wyrażona w jakikolwiek sposób, jest podstawą do udzielenia pogrzebu kościelnego osobie zmarłej [...]” [Chciałowska 2017, 50-51] przed jego przyjęciem. Zatem pomimo, iż katechumeni nie zostali jeszcze przez chrzest włączeni do wspólnoty Kościoła, to z racji na pragnienie i przygotowanie do jego przyjęcia powinni mieć możliwość pogrzebania ciała zgodnie z przepisami prawa.

W kompetencji ordynariusza miejsca pozostawiono sytuacje, w których o pogrzeb kościelny zabiega się dla dziecka nieochrzczonego lub ochrzczo-

⁵ Kongregacji Nauki Wiary, Instrukcja *Ad resurgendum cum Christo* dotycząca pochówku ciał zmarłych oraz przechowywania prochów w przypadku kremacji (15.08.2016), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20160815_ad-resurgendum-cum-christo_pl.html [dostęp: 09.11.2022].

⁶ Tamże.

⁷ Tamże.

nego należącego do innej niż katolicka wspólnoty kościelnej. W pierwszym przypadku może on uwzględnić takie życzenie, jeżeli rodzice mieli zamiar ochrzcić dziecko. Należy wskazać, iż z uwagi na pozwolenie Konferencji Episkopatu Polski na katolicki pogrzeb dzieci nieochrzczonych, które rodzice planowali ochrzcić nie ma wymogu uzyskania osobnej zgody od ordynariusza miejsca [Chciałowska 2017, 44-47]. Wyróżnia się tutaj także sytuacje dzieci zmarłych w wyniku poronień. W miarę możliwości, zgodnie z kan. 871 KPK/83, płód taki należy ochrzcić, jeżeli żyje. Jednakże brak chrztu nie zamyka drogi do pochowania go jako dziecka nieochrzczonego.

W przypadku ochrzczonych należących do jakiegoś Kościoła lub wspólnoty niekatolickiej ordynariusz miejsca bada, czy nie byli oni przeciwni pogrzebowi kościelnemu i może wyrazić nań zgodę pod warunkiem, że własny szafarz zmarłego nie może być obecny. Z racji przyjętego chrztu są oni uprawnieni do pogrzebu kościelnego, jednak ostateczna decyzja pozostawiona została ordynariuszowi miejsca [Chciałowska 2017, 49].

3. ODMOWA POGRZEBU KOŚCIELNEGO

Jak wspomniano wcześniej prawo do pogrzebu kościelnego, choć jest prawem publicznym, nie jest jednak absolutne. Pochówku zgodnie z kan. 1184 KPK/83 można odmówić 3 kategoriom osób. W przypadkach tych wskazuje się na okoliczności, które stanowią podstawę odmowy pogrzebu zgodnie z przepisami kościelnymi. Choć odmowa taka może budzić niekiedy oburzenie, to jednak przy spełnieniu przesłanek określonych w KPK/83 pozostaje ona w pełni uzasadniona. Brak jest statystyk mogących dać obraz zarówno częstotliwości, jak i przyczyn odmowy pogrzebu kościelnego. Do wiadomości publicznej docierają zwykle przypadki najbardziej głośne, budzące wątpliwości. Bez szczegółowych badań nie sposób jednak ocenić skali tego zjawiska.

Pogrzebu kościelnego powinni być pozbawieni m.in. notoryjni apostaci, heretycy i schizmatycy. W kan. 751 KPK/83 dookreślono, co w świetle prawa kanonicznego należy rozumieć poprzez herezję, apostazję i schizmę⁸.

⁸ „Herezją nazywa się uporczywe, po przyjęciu chrztu, zaprzeczanie jakiejś prawdy, w którą należy wierzyć wiarą boską i katolicką, albo uporczywe powątpiewanie o niej; apostazją – całkowite porzucenie wiary chrześcijańskiej; schizmą – odmowa

Odmowa wynika tutaj przede wszystkim z faktu, iż osoby te porzuciły wiarę, wystąpiły z Kościoła. Jak trafnie wskazuje R. Kantor „Pozbawienie pogrzebu kościelnego nie ma charakteru kary, ale ma być rozumiane jako konsekwencja i poszanowanie świadomej decyzji podjętej za życia przez zmarłego [...]” [Kantor 2014, 154]. Nie wymagane jest tu urzędowe stwierdzenie notoryczności zachowania, wystarczy, że będzie ono powszechnie wiadome [Fuentes 2011, 886]. Samo postępowanie osoby zmarłej przed śmiercią stanowi tu podstawę by twierdzić, iż nie miała ona nawet woli pochówku zgodnego z obrzędami kościelnymi. Jeżeli osoba porzuciła wiarę, to brak podstaw, by udzielić jej pogrzebu kościelnego, w zupełności wystarczający będzie pogrzeb świecki.

Pochówku kościelnego należy także odmówić osobom, które wybrały kremację z motywów przeciwnych wierze chrześcijańskiej. Odnosi się to do ograniczenia formy pochówku z kan. 1176 § 3 KPK/83, zgodnie z którym zaleca się grzebanie ciała. Ustawodawca nie zdecydował się na całkowity zakaz innych form pochówku, jednak nakazuje badać, co stało za decyzją o takim wyborze. Jeśli wybór ten ma być formą manifestacji przekonań przeciwnych wierze nie tylko nie powinno się zezwolić na samą kremację, ale w ogóle odmówić pogrzebu kościelnego. Podobnie jak w przypadku apostatów, heretyków i schizmatyków wynika to z faktu, iż osoby te odsunęły się od wiary i Kościoła, zatem niezasadne byłoby dokonywać ich pochówku z zachowaniem wszelkich rytuałów liturgicznych. Jak podkreśla Kongregacja Nauki Wiary, Kościół „nie może zatem pozwolić na postawy i obrzędy, które uwzględniają błędne pojęcie śmierci, postrzeganej zarówno jako ostateczne unicestwienie osoby, jak i chwilę jej fuzji z matką naturą lub ze wszechświatem, jako etap w procesie reinkarnacji, lub też jako ostateczne wyzwolenie z «więzienia» ciała”⁹. Coraz częściej jednak za wyborem takiej formy pochówku stoją nie względy duchowe, a praktyczne. Tak długo, jak nie są one przeciwne wierze chrześcijańskiej, nie ma podstaw do odmowy pochówku prochów zmarłego.

Jako ostatnich wyklucza się innych jawnogrzeszników, którzy z uwagi na swoje postępowanie nie mogą zostać pochowani z zachowaniem przepisów prawa bez publicznego zgorszenia wiernych. Kryterium to jest najbardziej subiektywne, gdyż w przeciwieństwie do dwóch poprzednich grup,

uznania zwierzchnictwa Biskupa Rzymskiego lub utrzymywania wspólnoty z członkami Kościoła, uznającymi to zwierzchnictwo”.

⁹ Kongregacji Nauki Wiary, Instrukcja *Ad resurgendum cum Christo*.

nie jest ono dostatecznie wyraźnie zakreślone. R. Kantor wskazuje, iż „jawny grzesznik to taki, który w sposób ciężki i trwały (habitualny) wykracza przeciw moralności chrześcijańskiej i którego to grzeszne życie jest znane otoczeniu” [Kantor 2014, 158]. Daje nam to pewne ramy, w jakich możemy zakreślić zakres podmiotów obejmowanych tym ograniczeniem. We wszystkich przypadkach ostateczna decyzja należy do ordynariusza miejsca, ale w przypadku grupy trzeciej, jego decyzja ma charakter najmocniej subiektywny. Może on bowiem wziąć pod uwagę wiele czynników, gdyż KPK/83 nie przewiduje szczególnych wytycznych w tym zakresie. W większości opracowań porusza się w kontekście jawnogrzeszników kwestię prawa do pochówku samobójców. Z uwagi na brak odniesienia się do tej materii w obowiązującym KPK/83 kierujemy się w tym względzie instrukcją liturgiczno-duszpasterską KEP o pogrzebie i modlitwach za zmarłych z 5 maja 1978 r., w której to podkreślono, iż w świetle aktualnych badań psychiatrycznych, samobójców nie można uznać za w pełni odpowiedzialnych za swój czyn¹⁰. Jeśli zatem nie sprzeciwiają się temu inne przepisy prawa, tzn. nie można uznać aktu samobójstwa danej osoby za przejaw jednej z przesłanek z kan. 1184 KPK/83, to nie można jedynie na tej podstawie odmówić zmarłemu pochówku.

KPK/83 wyklucza możliwość pochówku osób, które swoją postawą za życia dowodziły, iż nie postępują zgodnie z wiarą chrześcijańską. W przypadku dwóch pierwszych kategorii osoby te najczęściej same nie są zainteresowane pogrzebem kościelnym. Często jednak to rodzinie zmarłego zależy na tym, by został on pochowany zgodnie z zasadami wiary. Mimo, iż pogrzeb służy nie tylko zmarłemu, to jednak w wymienionych przypadkach, pomimo całego współczucia i zrozumienia dla bliskich, nie powinno się zezwolić na pogrzeb kościelny.

4. MIEJSCE POGRZEBU I POCHOWANIA ZMARŁEGO

Oprócz kwestii podmiotowych w KPK/83 uregulowane zostało ponadto odprawianie pogrzebu. Unormowano przede wszystkim, gdzie powinno odbywać się nabożeństwo pogrzebowe oraz gdzie należy ostatecznie złożyć

¹⁰ Konferencja Episkopatu Polski, Instrukcja liturgiczno-duszpasterska o pogrzebie i modlitwach za zmarłych (05.05.1978), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WE/kep/kkbid/pogrzeb1_05051978.html [dostęp: 09.11.2022].

ciało zmarłego. Przepisy te, od strony „technicznej”, znajdują swoje dopełnienie w prawie polskim, zwłaszcza w ustawie o *cmentarzach i chowaniu zmarłych*.

Według kan. 1177 KPK/83 właściwy miejscowo w zakresie pogrzebu jest co do zasady własny kościół parafialny zmarłego. Nie jest to jednak rozwiązanie obligatoryjne i zarówno sam wierny, jak i ci, którzy zajmują się organizacją pogrzebu mogą za zgodą zarządzającego wybranym przez siebie kościołem, po zawiadomieniu własnego proboszcza zmarłego, wybrać na miejsce nabożeństwa inną świątynię. Warto w tym miejscu zauważyć, że nie wymagana jest zgoda proboszcza, co znacznie ułatwia taką zmianę od strony formalnej. W § 3 dopuszczono możliwość, by w przypadku śmierci poza własną parafią i nie przeniesieniu do niej ciała, pogrzeb odprawiono w tym kościele parafialnym, gdzie nastąpił zgon. Zastrzeżono jednak, że na tą lokalizację wpływ może mieć prawo partykularne. Zatem wnioskować należy, iż w pierwszej kolejności pogrzeb powinien być odprawiony w kościele parafialnym zmarłego, jednak w zależności od woli lub potrzeb, nabożeństwo może zostać odprawione także gdzie indziej. Samo odprawianie pogrzebu jest zgodnie z kan. 530 zadaniem specjalnie powierzonym proboszczowi.

Osobne kanony poświęcono miejscu nabożeństwa pogrzebowego biskupa, zakonników oraz członków stowarzyszenia życia apostolskiego. Biskup, podobnie jak każdy wierny, zachowuje prawo wyboru kościoła swojego pogrzebu, jednak co do zasady powinien on odbyć się w jego własnym kościele katedralnym. Zakonnicy i członkowie stowarzyszenia życia apostolskiego nabożeństwa pogrzebowe powinni mieć z reguły odprawione w ich własnym kościele lub kaplicy. Ustawodawca zaznaczył ponadto, kto pogrzeb ten powinien odprawić. Zróżnicowanie w osobie celebransa, zgodnie z kan. 1179 KPK/83, wynika z charakteru instytutu lub stowarzyszenia. Jeżeli są one kleryckie, to pogrzeb powinien odprawiać przełożony, w pozostałych przypadkach pozostawiono to w gestii kapelana.

Obok przepisów regulujących miejsce pogrzebu znajdujemy też regulacje odnoszące się do miejsca pochówku. Podobnie jak w przypadku kościoła dopuszczono także i wybór cmentarza, na którym ma spocząć ciało. Warunkiem jest tutaj jedynie, by wybór ten odbył się zgodnie z prawem. Zastrzeżono także, że prawo może ograniczać wolność wyboru cmentarza pochówku. Co do zasady, właściwy miejscowo jest cmentarz przynależący do parafii. W kan. 1182 KPK/83 ustawodawca nałożył powinność dokonania

po pochówku wpisu w księdze zmarłych. Wpis ten powinien zostać dokonany zgodnie z przepisami prawa partykularnego.

ZAKOŃCZENIE

Ustawodawca szczegółowo uregulował kwestie podmiotowe i miejscowe związane z pogrzebem. Jednak można dostrzec, że nie zdecydowano się na kompleksową regulację i pozostawiono dużo swobody zarówno w kwestii wyboru miejsca pogrzebu, jak i formy pochówku. Ponadto nie uregulowano obowiązków wiernych w zakresie kultu i należytej troski o pochówek, a później o jego miejsce. W KPK/83 znajdziemy jedynie takie normy, jak kan. 901, który zawiera zezwolenie na sprawowanie Mszy św. za zmarłych, czy kan. 994, zgodnie z którym za zmarłych można ofiarowywać odpusty. Zrozumiałym jest, że ustawodawca nie może wymusić na wiernych troski o duszę zmarłego i miejsce jego pochówku. Mimo braku takiej regulacji zwyczajem jest, że o pogrzeb i miejsce pochówku troszczy się w miarę możliwości rodzina zmarłego bądź osoby mu najbliższe. Dbają oni także o modlitwę w intencji zmarłego, szczególnie w formie „wypominek” czy Mszy św. w intencji zmarłego, np. w rocznicę śmierci lub urodzin.

Podsumowując, pogrzeb, mimo iż nie jest sakramentem, jest istotnym obrzędem liturgicznym. Godziwy pochówek powinien być zapewniony każdemu wiernemu, niezależnie od tego, jaki ma majątek czy pozycję społeczną. Każdy trwający w wierze Kościoła ma prawo do pogrzebu. Oprócz wiernych dopuszcza się także inne podmioty, którym pogrzebu można udzielić w określonych sytuacjach. Wynika to z tego, iż pełni on funkcję uświęcającą, gdyż daje możliwość okazania zmarłemu szacunku, a także daje pociechę nadziei. Zatem pogrzeb, choć mogłoby się wydawać, że jest przede wszystkim dla zmarłego, to w dużej mierze jest także dla żyjących, zwłaszcza dla osób pozostających ze zmarłym w bliskich relacjach. Jest on dla nich szansą na pogodzenie się ze stratą, pożegnanie ze zmarłym, okazanie mu szacunku i przywiązania, a także odnalezienie pociechy w nadziei życia wiecznego. Ustawodawca nie uregulował zagadnienia pogrzebu w sposób kompleksowy i zamknięty, co wynika z samej jego specyfiki. Nie sposób bowiem restrykcyjnie określić nawet tego, gdzie zmarły powinien spocząć. Aktualna regulacja rozwiązuje podstawowe problemy, jakie mogłyby na tym gruncie się pojawić.

PIŚMIENICTWO

- Chciałowska, Anna. 2017. „Pogrzeb płodu, noworodka, dziecka i osoby dorosłej w prawie kanonicznym.” *Warszawskie Studia Pastoralne UKSW* 34, nr 1:41-69.
- Fuentes, José Andrés A. 2011. „Uświęcające zadania kościoła.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, red. Piotr Majer, 886. Kraków: Wolters Kluwer.
- Janczewski, Zbigniew. 2000. „Ewolucja przepisów dotyczących pogrzebu kościelnego od Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.” *Prawo Kanoniczne* 43, nr 1-2:123-40.
- Kantor, Robert. 2014. „Odmówienie pogrzebu w Kościele łacińskim. Normy kanoniczne i praktyka duszpasterska.” W *Człowiek chory i umierający. Możliwości wsparcia i formy pomocy*, red. Józef Stala, 153-64. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UPJPII.
- Nafalska, Edyta. 2016. „Przestępstwo profanacji rzeczy świętej w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.” *Kościół i Prawo* 5(18), nr 1:265-91.
- Nitecki, Piotr. 1977. „Nowe „Ordo Exsequiarum: a paschalne misterium Chrystusa.” *Studia Theologica Varsaviensia* 15, nr 1:95-110.
- Pawluk, Tadeusz. 2010. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 2: *Lud Boży, jego nauczanie i uświęcenie*, Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Zimoń, Henryk. 2011. „Pogrzeb.” W *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, 983. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

Grzebanie zmarłych w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku

Streszczenie

Pogrzeb kościelny jest bardzo ważnym wydarzeniem dla każdego wiernego. Pochówek ciała jest nie tylko uhonorowaniem zmarłego, ale także uświęca i daje nadzieję żyjącym. W KPK/83 ustawodawca zawarł regulacje, w których określono, kto może zostać pochowany pogrzebem kościelnym, gdzie odbywa się pogrzeb i gdzie można pochować ciało.

Artykuł dotyczy aktualnych regulacji w zakresie pogrzebu kościelnego. Autor omawia i analizuje normy zawarte w kanonach, w szczególności w tytule III części II księgi IV KPK/83.

Słowa kluczowe: pogrzeb kościelny; prawo kanoniczne; śmierć; cmentarz

Burying Deceased under the 1983 Code of Canon Law

Summary

Ecclesiastical funeral is a very important event for every faithful. Burial of body is not only honoring for deceased but also giving sanctification and hope to alive. In 1983 Code of Canon Law the legislator put regulations in which is defined, who can be

buried with ecclesiastical funeral, where the funeral can take place and where the body can be buried.

The article deals with the actual regulations in case of ecclesiastical funeral. The author discusses and analyzes norms of the canons, especially from title III part II book IV of 1983 Code of Canon Law.

Keywords: ecclesiastical funeral; canon law; death; cmentary

Information about Author: AGATA STEPIEŃ – The John Paul II Catholic University of Lublin; correspondence address: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: stepiena@onet.pl; <https://orcid.org/0000-0003-3142-8205>